

Zróźnicowanie zasobów, wydajności i dochodowości czynników wytwórczych w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych FADN w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze

Diversification of resources, productivity and profitability of production factors from perspective of FADN farms' economic size in Poland and in region of Małopolska and Pogórze

Dariusz Zajac

Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii

Streszczenie. Celem artykułu jest rozpoznanie wielkości i ocena zasobów oraz wydajności i dochodowości czynników wytwórczych w gospodarstwach rolnych FADN w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze, z uwzględnieniem ich wielkości ekonomicznej. Materiał empiryczny artykułu stanowią dane z Polskiego FADN za lata 2010 i 2016. Analiza materiału empirycznego wykazała, że gospodarstwa rolne FADN w Polsce i w badanym regionie posiadają zarówno wiele cech podobnych, jak i różniących je od siebie pod względem zasobów oraz wydajności i dochodowości czynników wytwórczych, w zależności od ich wielkości ekonomicznej. Poza tym w latach 2010–2016 poprawiły się relacje między gospodarstwami rolnymi FADN z regionu Małopolska i Pogórze, a gospodarstwami w kraju, pod względem wartości produkcji ogółem oraz dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, a także wydajności i dochodowości ziemi.

Słowa kluczowe: FADN, dochodowość, gospodarstwa towarowe, Małopolska i Pogórze, Polska, wielkość ekonomiczna, wydajność, zasoby

Abstract. The aim of the article is identification of size and assessment of resources as well as productivity and profitability of production factors in FADN farms in Poland and in the Region of Małopolska and Pogórze, with particular interest paid to the households' economic size. Empirical data gained for this elaboration concerns Polish FADN for the years 2010 and 2016. Analysis of the data has proved that FADN farms of various

sizes in Poland and in the considered region differ in terms of possessed resources as well as productivity and profitability of production factors, even though they certainly share selected features. What is more, in the period 2010-2016 the relations between the FADN farms in Poland and in the Region of Małopolska and Pogórze improved in terms of total production value, agricultural household's income, or productivity and profitability of land.

Keywords: FADN, profitability, freight farms, Małopolska and Pogórze, Poland, economic size, productivity, resources

Wstęp

O potencjale produkcyjnym polskiego rolnictwa decydują przede wszystkim gospodarstwa towarowe, prowadzące produkcję rolniczą głównie z przeznaczeniem na rynek. Jednostki te stanowią grupę podmiotów o większych możliwościach produkcyjnych, a dzięki ściśłemu powiązaniu z rynkiem są w stanie generować nadwyżki finansowe, które mogą przeznaczyć na rozbudowę posiadanego potencjału ekonomicznego. Ważnym źródłem informacji na temat wyników ekonomicznych tych gospodarstw jest baza FADN, organizowana i administrowana w Polsce przez IERiGŻ-PIB w Warszawie, przy czym wypracowana metodyka gromadzenia, weryfikacji i przetwarzania danych stanowi gwarancję ich jakości. Dane FADN pozwalają przy tym m.in. na dokonywanie analizy porównawczej w zakresie efektywności ekonomicznej wykorzystania zasobów, ich produktywności i dochodowości w gospodarstwach rolnych (Wojewodziec, 2017).

Wielkość ekonomiczna stanowi ważne kryterium stosowane przy klasyfikacji oraz charakterystyce gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego może być określana jako zdolność rolnika do pomnażania majątku, do rozwijania gospodarstwa oraz do utrzymania się na rynku (Czyżewski i Henisz-Matuszczak, 2006). Dodać należy, iż wielkość ekonomiczna różnicuje wyniki produkcyjno-ekonomiczne osiągnięte przez gospodarstwa rolne, wobec czego można ją wykorzystywać do oceny ich pozycji konkurencyjnej na rynku (Marcysiak, 2008). Poza tym może ona również służyć do określania żywotności ekonomicznej gospodarstw rolnych, przy czym ta ostatnia nie powinna być utożsamiana ze sprawnością gospodarowania oraz z żywotnością społeczną (Zegar, 2009).

W Polsce występuje duże zróżnicowanie regionalne rolnictwa, będące wypadkową wielu czynników, w tym m.in. przyrodniczych, demograficznych i ekonomicznych (Pocza i Mrówczyńska, 2002; Wojewodziec i Musiał, 2015). Małopolska i Pogórze to jeden z czterech regionów FADN (*Farm Accountancy Data Network*) w Polsce, obejmujący cztery województwa: małopolskie, podkarpackie, śląskie i świętokrzyskie. Region Małopolska i Pogórze jest zróżnicowany pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Charakteryzuje się zróżnicowaniem warunków demograficznych, a także dużymi kontrastami warunków przyrodniczych oraz antropopresji na środowisko. Należy on do najbardziej zróżnicowanych regionów w Polsce pod względem rozwoju przemysłu i przedsiębiorczości. Obok obszarów typowo rolniczych występują rejon o znacznym uprzemysłowieniu i marginalizacji funkcji rolniczej. Poza tym

region Małopolska i Pogórze charakteryzuje odmienność struktur rolnych w porównaniu z pozostałą częścią kraju, a specyfika jego rolnictwa jest ściśle powiązana z dominacją drobnych gospodarstw rolnych. Przyszłość tego rolnictwa w znacznym zakresie uwarunkowana jest możliwościami przepływu ziemi z gospodarstw słabszych ekonomicznie do jednostek potrafiących wykorzystać ją w sposób bardziej efektywny. W regionie Małopolska i Pogórze transfer ziemi jest jednak znacznie utrudniony czynnikami przyrodniczymi, społecznymi i ekonomicznymi, w tym bogatym urzeźbieniem terenu, rozdrobnieniem działek rolnych i niedoborem miejsc pracy pozarolniczej (Wojewodzik, 2017).

Cel, materiał i metody

Celem artykułu jest rozpoznanie wielkości i ocena zasobów oraz wydajności i dochodowości czynników wytwórczych w gospodarstwach rolnych FADN w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze, z uwzględnieniem ich wielkości ekonomicznej¹.

Materiał empiryczny artykułu stanowią dane z Polskiego FADN z IERiGŻ-PIB w Warszawie za lata 2010 i 2016². Zgromadzony i uporządkowany materiał empiryczny opracowano w formie tabelarycznej. W artykule wykorzystano metodę analizy porównawczej, przy czym dokonywano porównań w czasie oraz w przestrzeni, a także w strukturze gospodarstw rolnych FADN wydzielonych według sześciu klas ich wielkości ekonomicznej, tj. do 8 SO, 8–25 SO, 25–50 SO, 50–100 SO, 100–500 SO oraz 500 i więcej SO³.

W artykule analizę i ocenę zasobów ziemi w gospodarstwach rolnych FADN przeprowadzono na podstawie: średniej powierzchni użytków rolnych ogółem (w ha), średniej powierzchni własnych użytków rolnych (w ha) oraz średniej powierzchni dodzierżawionych użytków rolnych (w ha). Do analizy i oceny czynnika pracy wykorzystano: nakłady pracy ogółem (w AWU), nakłady pracy własnej (w FWU) oraz nakłady pracy najemnej (w AWU_n). Natomiast przy analizie i ocenie zasobów czynnika kapi-

¹ Do roku obrachunkowego 2009 wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego określana była za pomocą Europejskiej Jednostki Wielkości (ESU). Natomiast od 2010 r. wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego określana jest jako suma wartości Standardowych Produkcji (SO) wszystkich działalności rolniczych występujących w gospodarstwie. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa wyrażana jest wartością SO w euro. Na podstawie tak ustalonej wielkości ekonomicznej dane gospodarstwo rolne zaliczane jest do odpowiedniej klasy wielkości ekonomicznej.

² Ze względu na dostępność porównywalnych danych w artykule wykorzystano *Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2010 roku i w 2016 roku*, dotyczące Polski oraz regionu Małopolska i Pogórze. Dodać należy, że są to zbiorcze raporty publikowane na stronie internetowej FADN.

³ W tabelach 2–7 w regionie Małopolska i Pogórze brakuje danych dla grupy gospodarstw rolnych FADN najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO), z uwagi na małą jej liczebność. Dane FADN są dostępne przy liczebności gospodarstw rolnych wynoszącej minimum 15 jednostek, a w tym przypadku liczba gospodarstw w 2010 r. wynosiła 3, a w 2016 r. 6 jednostek (por. tab. 1).

tału posłużono się: aktywami ogółem (w tys. zł), aktywami trwałymi (w tys. zł) oraz kapitałem własnym (w tys. zł).

Z kolei analizę i ocenę wyników produkcyjno-ekonomicznych w gospodarstwach rolnych FADN przeprowadzono na podstawie: wartości produkcji ogółem (w tys. zł) oraz dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (w tys. zł). Do analizy i oceny wydajności czynników wytwórczych w gospodarstwach rolnych FADN wykorzystano: wydajność ziemi (wartość produkcji ogółem w tys. zł w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych ogółem), wydajność pracy (wartość produkcji ogółem w tys. zł w przeliczeniu na 1 AWU) oraz wydajność kapitału (wartość produkcji ogółem w tys. zł w przeliczeniu na 1 tys. zł aktywów ogółem bez wartości ziemi). Natomiast przy analizie i ocenie dochodowości czynników wytwórczych w gospodarstwach rolnych FADN posłużono się: dochodowością ziemi (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w tys. zł w przeliczeniu na 1 ha własnych użytków rolnych), dochodowością pracy (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w tys. zł w przeliczeniu na 1 FWU) oraz dochodowością kapitału (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w tys. zł w przeliczeniu na 1 tys. zł kapitału własnego bez wartości ziemi).

Liczba gospodarstw rolnych FADN oraz zasoby ich czynników wytwórczych

Zmiany w liczbie i strukturze gospodarstw rolnych mają ważne skutki dla siły politycznej rolników jako grupy interesów na szczeblu krajowym oraz Unii Europejskiej, a także wpływają na dostarczanie społecznych i środowiskowych dóbr publicznych związanych z rolnictwem. W latach 2008–2016 nastąpiło duże zmniejszenie liczby gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej (UE-28), przy czym zmiana ich liczby i struktury była znacznie zróżnicowana między poszczególnymi krajami. Wzrost udziału największych gospodarstw w liczbie gospodarstw i w powierzchni użytków rolnych wskazuje na zaawansowany proces koncentracji ziemi rolniczej w wielu krajach europejskich. Największa koncentracja występuje w kilku krajach postsocjalistycznych, ale jest też zawansowana w krajach będących ważnymi producentami produktów rolnych, takich jak: Niemcy, Dania, Francja i Hiszpania (Daniłowska, 2018).

Dane zawarte w tabeli 1 dowodzą, że liczba gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN wzrosła w Polsce w latach 2010–2016 o ponad 1 tys., przy czym dotyczy to jedynie gospodarstw silniejszych ekonomicznie (25 i więcej SO), albowiem liczebność gospodarstw słabszych ekonomicznie (do 25 SO) uległa zmniejszeniu, a zwłaszcza dotyczy to grupy gospodarstw najsłabszych ekonomicznie (do 8 SO). Wobec powyższego w Polsce w strukturze analizowanych gospodarstw według klas ich wielkości ekonomicznej większy udział mają jednostki silniejsze ekonomicznie (25 i więcej SO). Dodatkowo w latach 2010–2016 odsetek tych gospodarstw nieznacznie wzrósł – z wyjątkiem jednak gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO) – podczas gdy zmalał udział gospodarstw słabszych ekonomicznie (do 25 SO) (Karwat-Woźniak, 2015).

Z kolei w regionie Małopolska i Pogórze liczba gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN również wzrosła w latach 2010–2016, przy czym najwięcej

jednostek przybyło w grupie gospodarstw z klasy wielkości ekonomicznej 25–50 SO. Natomiast zmniejszyła się liczebnie jedynie grupa gospodarstw najsłabszych ekonomicznie (do 8 SO). W badanym regionie w strukturze analizowanych gospodarstw według klas ich wielkości ekonomicznej przeważają jednostki słabsze ekonomicznie (do 25 SO), z tym że, podobnie jak w całym kraju, w latach 2010–2016 odsetek tych gospodarstw zmalał, a wzrósł udział gospodarstw silniejszych ekonomicznie (25 i więcej SO) – z wyjątkiem jednak gospodarstw z grupy o wielkości ekonomicznej 100–500 SO (tab. 1).

Zasoby czynników wytwórczych oraz ich jakość i wzajemne relacje określają rozmiary możliwej do osiągnięcia produkcji, pośrednio kształtują wielkość ekonomiczną gospodarstwa rolnego i rzutują na poziom uzyskiwanego dochodu, a więc determinują ekonomiczne wyniki procesu gospodarowania w rolnictwie, a także ułatwiają lub utrudniają dostosowywanie się gospodarstw rolnych do zmian zachodzących na rynku (Kierepka, 2001). Poza tym relacje między czynnikami wytwórczymi w znacznej mierze rzutują na ich skuteczność, a z kolei efektywne wykorzystanie tych czynników przesądza o konkurencyjności rolnictwa czy też pojedynczego gospodarstwa rolnego (Poczta i Mrówczyńska, 2002). Kluczowym problemem jest brak równowagi między zasobami czynników produkcji a możliwościami ich wykorzystania. Powinno to więc stanowić inspirację i potrzebę działań w kierunku jej osiągnięcia poprzez poprawę jakości czynników produkcji oraz relacji między nimi (Adamowicz, 2000; Ziętara, 2000). Warunkiem poprawy relacji między czynnikami produkcji w rolnictwie jest zmniejszenie zatrudnienia, co powinno bezpośrednio wpłynąć na poprawę relacji ziemia–praca i kapitał–praca, zaś skutkiem pośrednim powinna być także poprawa relacji ziemia–kapitał. W konsekwencji powinno to doprowadzić do ogólnej poprawy efektywności wytwarzania oraz do wzrostu produktywności pracy i kapitału, co z kolei powinno umożliwić trwały rozwój oraz modernizację rolnictwa i gospodarstw rolnych, wzrost ich konkurencyjności, a także zmniejszenie dysparytetu między dochodami z rolnictwa i z innych działań gospodarki (Wilkin, 1998; Poczta i Mrówczyńska, 2002).

Relacje między podstawowymi czynnikami produkcji w rolnictwie uległy poprawie po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, o czym zadecydował głównie wzrost nakładów na środki trwałe i obrotowe, przy czym problemem nadal pozostaje zbyt wolna poprawa relacji zasobów ziemi do zasobów pracy. Dodać należy, że tendencje zmian zachodzących w relacjach między czynnikami produkcji są mocno zróżnicowane w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych. W jednostkach słabszych ekonomicznie zauważyć można tendencję do pogarszania się tych relacji, zaś w gospodarstwach ekonomicznie silniejszych wyraźnie widoczna jest tendencja do wzrostu zasobów czynnika kapitału w relacji do czynnika pracy i ziemi (Dzun, 2011).

Zarówno w Polsce, jak i w regionie Małopolska i Pogórze gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN są wyraźnie zróżnicowane pod względem zasobów ziemi użytkowanej rolniczo – własnej oraz dodzierżawionej – przy czym wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa zdecydowanie wzrasta średnia powierzchnia gruntów użytkowanych rolniczo (tab. 2).

Dodatkowo na uwagę zasługuje to, że średnia powierzchnia użytków rolnych we wszystkich gospodarstwach rolnych uczestniczących w Polskim FADN łącznie jest

Tabela 1. Gospodarstwa rolne FADN według klas ich wielkości ekonomicznej w Polsce i w badanym regionie w latach 2010 i 2016 (liczba, %) **Table 1.** FADN farms according to their economic size classes in Poland and in the considered region in years 2010 and 2016 (number, percentage)

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years			Zmiany w latach 2010-2016 (+/-)		
	2010	2016	2016	2010-2016 (+/-)	2010-2016 (+/-)	2010-2016 (+/-)
	Liczba gospodarstw Number of farms	% gospodarstw Percentage of farms	Liczba gospodarstw Number of farms	% gospodarstw Percentage of farms	Liczba gospodarstw Number of farms	% gospodarstw Percentage of farms
Polska / Poland						
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	11191	100,0	12302	100,0	+1111	0,0
do 8 / less than 8	1092	9,8	649	5,3	-443	-4,5
8-25	4281	38,2	4188	34,1	-93	-4,1
25-50	3107	27,8	3793	30,8	+686	+5,1
50-100	1767	15,8	2474	20,1	+707	+4,3
100-500	853	7,6	1098	8,9	+245	+1,3
500 i więcej / 500 and more	91	0,8	100	0,8	+9	0,0
Region Małopolska i Pogórze / Region of Małopolska and Pogórze						
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	1277	100,0	1440	100,0	+163	0,0
do 8 / less than 8	258	20,2	127	8,8	-131	-11,4
8-25	580	45,4	642	44,6	+62	-0,8
25-50	244	19,1	414	28,8	+170	+9,6
50-100	118	9,3	173	12,0	+55	+2,7
100-500	74	5,8	78	5,4	+4	-0,4
500 i więcej / 500 and more	3	0,2	6	0,4	+3	+0,2

Źródło: Dane z Polskiego FADN
Source: Data of Polish FADN

wyraźnie mniejsza w badanym regionie niż w kraju, przy czym dotyczy to jedynie własnych użytków rolnych, albowiem w przypadku tych dodzierżawionych jest ona podobna, choć też nieco mniejsza. Dodać należy, że w regionie Małopolska i Pogórze rolnicy z analizowanych gospodarstw dodzierżawiają dodatkowo blisko połowę ziemi w stosunku do powierzchni posiadanej na własność, podczas gdy w Polsce proporcje te są mniejsze. Podobnie jest we wszystkich wydzielonych grupach analizowanych gospodarstw rolnych według klas ich wielkości ekonomicznej, gdzie średnia powierzchnia własnych użytków rolnych jest mniejsza w badanym regionie w porównaniu z krajem. Z kolei gdy chodzi o dodzierżawione użytki rolne, sytuacja jest odwrotna, albowiem średnia ich powierzchnia jest nieco większa w regionie Małopolska i Pogórze niż w kraju, z tym że nie dotyczy to gospodarstw z grupy o wielkości ekonomicznej 100–500 SO. Dodać trzeba, że w badanym regionie rolnicy z gospodarstw silniejszych ekonomicznie (25 i więcej SO) dodzierżawiają dodatkowo mniej więcej tyle samo ziemi, ile posiadają na własność. Podczas gdy w Polsce rolnicy z gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO) dodzierżawiają dodatkowo znacznie więcej ziemi niż posiadają na własność⁴ (tab. 2).

W latach 2010–2016, zarówno w Polsce, jak i w regionie Małopolska i Pogórze, we wszystkich wydzielonych grupach analizowanych gospodarstw rolnych według klas ich wielkości ekonomicznej zmniejszyła się średnia powierzchnia użytków rolnych i to zarówno własnych, jak i dodzierżawianych. Zjawisko to najbardziej dotyczy gospodarstw rolnych o wielkości ekonomicznej 100 i więcej SO, a szczególnie w Polsce, gdzie istotnemu zmniejszeniu uległa zwłaszcza średnia powierzchnia dodzierżawianych użytków rolnych w gospodarstwach najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO) (tab. 2).

Wszystkie gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN łącznie w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze niemal w ogóle nie różnią się między sobą pod względem nakładów pracy i to zarówno własnej, jak i najemnej. Analizowane gospodarstwa są również nieznacznie zróżnicowane pod tym względem w poszczególnych grupach wydzielonych według klas ich wielkości ekonomicznej, przy czym wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa nakłady pracy ogółem wzrastają, a szczególnie widoczne jest to w grupie gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO) w Polsce. Dodać trzeba, że gdy chodzi o nakłady pracy najemnej, to są one wyraźnie największe w gospodarstwach rolnych o wielkości ekonomicznej 100 i więcej SO, gdzie przewyższają nakłady pracy własnej, zwłaszcza w Polsce w gospodarstwach najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO). Natomiast gospodarstwa rolne słabsze ekonomicznie (do 50 SO) w niewielkim zakresie bądź też w ogóle nie korzystają z pracy najemnej i dotyczy to zarówno Polski, jak i regionu Małopolska i Pogórze (tab. 3).

⁴ Z badań wynika, że dzierżawa ziemi użytkowanej rolniczo, jako formą powiększania potencjału produkcyjnego gospodarstwa rolnego, najbardziej zainteresowani są rolnicy z jednostek silniejszych ekonomicznie o trwałych powiązaniach z rynkiem (Urban, 2010).

Tabela 2. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych FADN według klas ich wielkości ekonomicznej w Polsce i w badanym regionie w latach 2010 i 2016 (ha)
Table 2. Average area of agricultural land in FADN farms according to economic size classes in Poland and in the considered region in years 2010 and 2016 (ha)

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years						Zmiany w latach 2010–2016 (+/-) Dynamics in period 2010–2016 (+/-)		
	2010			2016			UR _o	UR _w	UR _d
	UR _o	UR _w	UR _d	UR _o	UR _w	UR _d			
Polska / Poland									
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	19,2	13,7	5,5	19,5	14,1	5,4	+0,3	+0,4	-0,1
do 8 / less than 8	8,6	7,4	1,2	8,0	7,1	0,9	-0,6	-0,3	-0,3
8–25	15,8	12,7	3,1	15,1	12,2	2,9	-0,7	-0,5	-0,2
25–50	32,3	23,0	9,3	26,8	19,8	7,0	-5,5	-3,2	-2,3
50–100	54,1	36,0	18,1	44,8	30,9	13,9	-9,3	-5,1	-4,2
100–500	132,0	74,3	57,7	99,4	66,4	33,0	-32,6	-7,9	-24,7
500 i więcej / 500 and more	1036,3	307,1	729,2	742,5	253,2	489,3	-294,0	-53,9	-240,0
Region Małopolska i Pogórze / Region of Małopolska and Pogórze									
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	10,8	7,5	3,3	10,3	6,9	3,4	-0,5	-0,6	+0,1

do 8 / less than 8	7,2	5,9	1,3	5,9	4,9	1,0	-1,3	-1,0	-0,3
8-25	13,2	8,8	4,4	12,5	8,2	4,3	-0,7	-0,6	-0,1
25-50	30,1	15,2	14,9	23,6	12,4	11,2	-6,5	-2,8	-3,7
50-100	48,2	22,7	25,5	34,1	16,3	17,8	-14,1	-6,4	-7,7
100-500	94,9	47,3	47,6	55,6	29,0	26,6	-39,3	-18,3	-21,0
500 i więcej / 500 and more	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Objaśnienia do tabeli: UR_o – średnia powierzchnia użytków rolnych ogółem w ha, UR_w – średnia powierzchnia własnych użytków rolnych w ha, UR_q – średnia powierzchnia poddzierżawionych użytków rolnych w ha
 Explanations for the table: UR_o – average area of agricultural land in hectares (ha) in total, UR_w – average area of own agricultural land in ha, UR_q – average area of leased agricultural land in ha

Źródło: Dane z Polskiego FADN

Source: Data of Polish FADN

Tabela 3. Nakłady pracy w gospodarstwach rolnych FADN według klas ich wielkości ekonomicznej w Polsce i w badanym regionie w latach 2010 i 2016 (AWU, FWU, AWU_n)
Table 3. Workload in FADN farms according to their economic size classes in Poland and in the considered region in years 2010 and 2016 (AWU, FWU, AWU_n)

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years						Zmiany w latach 2010–2016 (+/–) Dynamics in period 2010–2016 (+/–)	
	2010		2016		2010		2016	
	AWU	FWU	AWU _n	AWU	FWU	AWU _n	AWU	AWU _n
Polska / Poland								
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	1,7	1,5	0,2	1,7	1,5	0,2	0,0	0,0
do 8 / less than 8	1,4	1,3	0,1	1,2	1,2	0,0	-0,2	-0,1
8–25	1,7	1,6	0,1	1,6	1,5	0,1	-0,1	0,0
25–50	2,0	1,8	0,2	1,9	1,8	0,1	-0,1	-0,1
50–100	2,4	1,9	0,5	2,3	1,9	0,4	-0,1	-0,1
100–500	4,5	1,7	2,8	4,3	1,8	2,5	-0,2	-0,3
500 i więcej / 500 and more	55,9	0,6	55,3	24,3	0,5	23,8	-11,6	-11,5
Region Małopolska i Pogórze / Region of Małopolska and Pogórze								
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	1,6	1,5	0,1	1,6	1,4	0,2	0,0	+0,1

do 8 / less than 8	1,4	1,4	0,0	1,3	1,3	0,0	-0,1	-0,1	0,0
8-25	1,7	1,6	0,1	1,7	1,6	0,1	0,0	0,0	0,0
25-50	2,2	1,9	0,3	2,2	1,9	0,3	0,0	0,0	0,0
50-100	3,1	1,9	1,2	3,1	1,9	1,2	0,0	0,0	0,0
100-500	5,1	1,8	3,3	4,9	1,9	3,0	-0,2	+0,1	-0,3
500 i więcej / 500 and more	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Objaśnienia do tabeli: AWU – nakłady pracy ogółem (średnia), FWU – nakłady pracy własnej (średnia), AWU_n – nakłady pracy najemnej (średnia)
 Explanations for the table: AWU – workload in total (average), FWU – self-employed workload (average), AWU_n – employed workload (average)

Źródło: Dane z Polskiego FADN

Source: Data of Polish FADN

Dodatkowo należy zauważyć, że w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze w analizowanych gospodarstwach w latach 2010–2016 nie było większych zmian pod względem nakładów pracy. W Polsce – z wyjątkiem grupy gospodarstw o wielkości ekonomicznej 8–25 SO – we wszystkich pozostałych wydzielonych grupach gospodarstw według klas ich wielkości ekonomicznej nieznacznie zmalały nakłady pracy najemnej, a zwłaszcza dotyczy to jednostek najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO). Z kolei nakłady pracy własnej nieznacznie zmalały w gospodarstwach słabszych ekonomicznie (do 25 SO) oraz w jednostkach ekonomicznie najsilniejszych (500 i więcej SO), zaś nieznacznie wzrosły w grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej 100–500 SO. Natomiast w badanym regionie minimalnie zmalały nakłady pracy własnej w grupie gospodarstw najsłabszych ekonomicznie (do 8 SO), a minimalnie wzrosły w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 100–500 SO, gdzie z kolei nieznacznie zmalały nakłady pracy najemnej (tab. 3).

Analizowane gospodarstwa rolne w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze są wyraźnie zróżnicowane pod względem wartości posiadanych aktywów ogółem oraz aktywów trwałych, a także pod względem wartości kapitału własnego, przy czym wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa wartości te zdecydowanie wzrastają. Dodać trzeba, że średnia wartość aktywów ogółem oraz aktywów trwałych, a także średnia wartość kapitału własnego we wszystkich analizowanych gospodarstwach rolnych łącznie oraz w poszczególnych grupach gospodarstw wydzielonych według klas ich wielkości ekonomicznej jest wyraźnie mniejsza w badanym regionie niż w kraju (tab. 4).

W latach 2010–2016 we wszystkich analizowanych gospodarstwach rolnych łącznie w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze nastąpił wyraźny wzrost średniej wartości aktywów ogółem oraz aktywów trwałych, a także średniej wartości kapitału własnego, przy czym dynamika tego wzrostu była nieco większa w kraju. Dodatkowo na uwagę zasługuje fakt, że w analizowanych latach w Polsce jedynie w grupie gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO) nieznacznie zmalała wartość aktywów ogółem oraz wartość aktywów trwałych. Podczas gdy w badanym regionie w gospodarstwach silniejszych ekonomicznie (25 i więcej SO) nieznacznie zmalała wartość aktywów ogółem oraz aktywów trwałych, a także wartość kapitału własnego (tab. 4).

Tabela 4. Aktywa i kapitał własny w gospodarstwach rolnych FADN według klas ich wielkości ekonomicznej w Polsce i w badanym regionie w latach 2010 i 2016 (tys. zł)

Table 4. Assets and equity-capital in FADN farms according to their economic size classes in Poland and in the considered region in years 2010 and 2016 (PLN thous.)

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years				Zmiany w latach 2010–2016 (dynamika, rok 2010 = 100) Dynamics in period 2010–2016, (year 2010 = 100)						
	2010		2016		2010		2016		K _w		
	A _o	A _t	K _w	A _o	A _t	K _w	A _o	A _t	A _o	A _t	K _w
Polska / Poland											
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	574,6	506,1	542,6	738,3	648,8	698,6	128,5	128,2	128,5	128,2	128,8
do 8 / less than 8	291,8	265,0	287,7	337,1	308,6	355,5	115,5	116,5	115,5	116,5	116,6
8–25	514,8	461,8	500,8	613,4	551,0	600,3	119,2	119,3	119,2	119,3	119,9
25–50	1057,5	945,8	990,0	1121,7	992,2	1070,3	106,1	104,9	106,1	104,9	108,1
50–100	1732,9	1546,3	1569,3	1822,5	1611,9	1671,9	105,2	104,2	105,2	104,2	106,5
100–500	3163,0	2648,2	2682,8	3617,0	3092,2	2992,8	114,4	116,8	114,4	116,8	111,6
500 i więcej / 500 and more	13703,5	8481,9	10691,4	12921,8	8334,7	10985,6	94,3	98,3	94,3	98,3	102,8
Region Małopolska i Pogórze / Region of Małopolska and Pogórze											
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	355,1	317,6	344,4	427,4	376,9	415,1	120,4	118,7	120,4	118,7	120,5
do 8 / less than 8	266,7	243,6	264,6	284,3	257,9	283,3	106,6	105,9	106,6	105,9	107,1
8–25	393,6	349,1	384,9	471,4	414,4	460,9	119,8	118,7	119,8	118,7	119,7
25–50	856,8	751,6	786,3	815,9	705,9	783,1	95,2	93,9	95,2	93,9	99,6
50–100	1393,3	1208,6	1238,7	1305,2	1122,3	1181,4	93,7	92,9	93,7	92,9	95,4
100–500	2700,6	2243,1	2328,4	2637,8	2229,0	2246,4	97,7	99,4	97,7	99,4	96,5
500 i więcej / 500 and more	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Objaśnienia do tabeli: A_o – aktywa ogółem w tys. zł (średnia), A_t – aktywa trwałe w tys. zł (średnia), K_w – kapitał własny w tys. zł (średnia)
 Explanations for the table: A_o – assets in total in PLN thous. (average), A_t – fixed assets in PLN thous. (average), K_w – equity-capital in PLN thous. (average)

Źródło: Dane z Polskiego FADN
 Source: Data of Polish FADN

Wyniki produkcyjno-ekonomiczne oraz wydajność i dochodowość czynników wytwórczych w gospodarstwach rolnych FADN

W analizach ekonomicznych, w tym w ocenie rentowności, efektywności ekonomicznej oraz sprawności zarządzania rodzinnymi gospodarstwami rolnymi wykorzystuje się najczęściej kategorię dochodu z gospodarstwa rolnego. Stanowi on dla gospodarstwa domowego rolnika łączne wynagrodzenie za zasoby zaangażowane w działalność rolniczą, a dodatnia jego wartość uzasadnienie dla jej kontynuacji. Decydujące znaczenie w określaniu wielkości dochodów producentów rolnych ma zwiększanie produktywności czynników pracy i ziemi, a te z kolei w znacznej mierze zależą od uposażenia technicznego gospodarstwa rolnego, które jest pochodną poziomu inwestycji w rolnictwie. Nie sposób tu nie uwzględnić również subwencji oraz innych transferów o charakterze finansowym zasilających rolnictwo i potencjalnie zwiększających poziom inwestycji. Można zatem wskazać dwa zasadnicze źródła determinujące wzrost dochodu w rolnictwie, są to źródła wewnętrzne powiązane z efektywnością oraz zewnętrzne wynikające przede wszystkim z transferów finansowych do rolnictwa (Satoła i Wojewodzik, 2011; Bezat-Jarzębowska i Rembisz, 2015; Wojewodzik, 2017).

Sytuacja dochodowa rolników w okresie od początku przemian ustrojowo-systemowych w Polsce do chwili przystąpienia do Unii Europejskiej ulegała wyraźnemu pogorszeniu i to zarówno w wymiarze absolutnym, jak i w stosunku do pozostałych działów gospodarki narodowej (opłata za pracę rolników ukształtowała się na poziomie około 40% opłaty za pracę poza rolnictwem). Dopiero objęcie polskiego rolnictwa instrumentami Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej poprawiło tę sytuację, przy czym relatywnie najbardziej skorzystali na tym rolnicy z gospodarstw słabszych ekonomicznie i mniejszych obszarowo, a więc takich, w których to zazwyczaj dochody z produkcji nie pokrywają w pełni kosztów jej wytworzenia (Zegar, 2003; Sokołowska, 2006; Czyżewski i Kułyk, 2010; Dzun, 2011).

Gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze są wyraźnie zróżnicowane pod względem wartości produkcji ogółem oraz dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, przy czym wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa zdecydowanie wzrasta średnia wartość produkcji ogółem oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Dodać należy, że średnia wartość produkcji ogółem oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego we wszystkich analizowanych gospodarstwach łącznie są wyraźnie mniejsze w badanym regionie niż w kraju (tab. 5).

Ponadto na uwagę zasługuje to, że w latach 2010–2016 w analizowanych gospodarstwach rolnych z regionu Małopolska i Pogórze nastąpiła poprawa zarówno pod względem wartości produkcji ogółem, jak i dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w porównaniu z gospodarstwami w kraju. Dotyczy to wszystkich analizowanych gospodarstw łącznie oraz poszczególnych grup gospodarstw wydzielonych według klas ich wielkości ekonomicznej – z wyjątkiem gospodarstw o wielkości ekonomicznej 100–500 SO. W rezultacie średnia wartość produkcji ogółem oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego są w badanym regionie mniejsze niż w kraju jedynie w grupie gospodarstw o wielkości ekonomicznej 100–500 SO (tab. 5).

Tabela 5. Wartość produkcji ogółem i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach rolnych FADN według klas ich wielkości ekonomicznej w Polsce i w badanym regionie w latach 2010 i 2016 (tys. zł)**Table 5.** Total production value and agricultural household's income in FADN farms according to their economic size classes in Poland and in the considered region in years 2010 and 2016 (PLN thous.)

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years				Zmiany w latach 2010–2016 (rok 2010 = 100) Dynamics in period 2010–2016 (year 2010 = 100)	
	2010		2016		P	D
	P	D	P	D		
Polska / Poland						
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	101,0	38,3	125,6	35,0	124,4	91,4
do 8 / less than 8	34,1	14,7	28,6	8,6	83,9	58,5
8–25	71,8	31,7	71,3	25,8	99,3	81,4
25–50	178,0	78,4	170,4	64,9	95,7	82,8
50–100	348,9	144,8	335,3	116,6	96,1	80,5
100–500	969,1	311,4	1147,1	278,7	118,4	89,5
500 i więcej / 500 and more	7011,9	938,0	6986,1	189,9	99,6	20,2
Region Małopolska i Pogórze / Region of Małopolska and Pogórze						
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	58,6	21,8	74,6	23,8	127,3	109,2
do 8 / less than 8	31,2	11,4	30,8	10,1	98,7	88,6
8–25	67,7	28,7	72,0	26,4	106,4	92,0
25–50	192,5	73,6	177,4	67,0	92,2	91,0
50–100	398,3	133,9	415,0	126,7	104,2	94,6
100–500	896,2	248,2	1111,7	257,2	124,0	103,6
500 i więcej / 500 and more	–	–	–	–	–	–

Objaśnienia do tabeli: P – wartość produkcji ogółem w tys. zł (średnia), D – dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w tys. zł (średnia)

Explanations for the table: P – total production value in PLN thous. (average), D – agricultural household's income in PLN thous. (average)

Źródło: Dane z Polskiego FADN

Source: Data of Polish FADN

Zarówno w Polsce, jak i w regionie Małopolska i Pogórze gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN są nieznacznie zróżnicowane pod względem wydajności kapitału oraz ziemi w zależności od ich wielkości ekonomicznej. Natomiast jednostki te są wyraźnie zróżnicowane pod względem wydajności pracy, która wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa zdecydowanie rośnie. Dodatkowo należy zauważyć, że we wszystkich gospodarstwach rolnych uczestniczących w Polskim FADN w Polsce i w badanym regionie wyraźnie największa jest wydajność pracy, zaś najmniejsza jest wydajność kapitału. Ponadto we wszystkich analizowanych gospodarstwach rolnych łącznie wydajność ziemi i kapitału jest podobna w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze, podczas gdy wydajność pracy jest większa w kraju niż w badanym regionie (tab. 6).

W analizowanych gospodarstwach rolnych w Polsce w latach 2010–2016 nastąpił nieznaczny wzrost wydajności ziemi i pracy oraz minimalny spadek wydajności kapitału, przy czym wydajność ziemi i pracy zmalała jedynie w gospodarstwach najsłabszych ekonomicznie (do 8 SO), a wydajność kapitału wzrosła tylko w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 100 i więcej SO. Natomiast w regionie Małopolska i Pogórze w latach 2010–2016 nastąpił nieznaczny wzrost wydajności wszystkich podstawowych czynników wytwórczych, tj. ziemi, pracy i kapitału, z tym że wydajność ziemi wzrosła we wszystkich grupach gospodarstw wydzielonych według klas ich wielkości ekonomicznej, a wydajność pracy zmalała jedynie w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 25–50 SO. Z kolei wydajność kapitału nieznacznie wzrosła jedynie w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 50 i więcej SO. Dodać trzeba, że w wyniku tego poprawiły się relacje pod względem wydajności ziemi w analizowanych gospodarstwach rolnych z regionu Małopolska i Pogórze w porównaniu z gospodarstwami w kraju (tab. 6).

Tabela 6. Wydajność ziemi, pracy i kapitału w gospodarstwach rolnych FADN według klas ich wielkości ekonomicznej w Polsce i w badanym regionie w latach 2010 i 2016 (tys. zł)
Table 6. Productivity of land, workforce and capital in FADN farms according to their economic size classes in Poland and in the considered region in years 2010 and 2016 (PLN thous.)

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years						Zmiany w latach 2010–2016 (+/-) Dynamics in period 2010–2016 (+/-)		
	2010			2016			W _z	W _p	W _k
	W _z	W _p	W _k	W _z	W _p	W _k			
Polska / Poland									
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	5,26	59,41	0,35	6,44	73,88	0,34	+1,18	+14,47	-0,01

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years						Zmiany w latach 2010-2016 (+/-) Dynamics in period 2010-2016 (+/-)		
	2010			2016			W _z	W _p	W _k
	W _z	W _p	W _k	W _z	W _p	W _k			
do 8 / less than 8	3,97	24,36	0,25	3,58	23,83	0,20	-0,39	-0,53	-0,05
8-25	4,54	42,24	0,30	4,72	44,56	0,25	+0,18	+2,32	-0,05
25-50	5,51	89,00	0,35	6,36	89,68	0,31	+0,85	+0,68	-0,04
50-100	6,45	145,38	0,40	7,48	145,78	0,36	+1,03	+0,40	-0,04
100-500	7,34	215,36	0,54	11,54	266,77	0,57	+4,20	+51,41	+0,03
500 i więcej 500 and more	6,77	195,32	0,61	9,41	287,49	0,69	+2,64	+92,17	+0,08
Region Małopolska i Pogórze / Region of Małopolska and Pogórze									
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	5,43	36,63	0,28	7,24	46,63	0,30	+1,81	+10,00	+0,02
do 8 / less than 8	4,33	22,29	0,21	5,22	23,69	0,21	+0,89	+1,40	0,00
8-25	5,13	39,82	0,30	5,76	42,35	0,27	+0,63	+2,53	-0,03
25-50	6,40	87,50	0,36	7,52	80,64	0,33	+1,12	-6,86	-0,03
50-100	8,26	128,48	0,45	12,17	133,87	0,47	+3,91	+5,39	+0,02
100-500	9,44	175,73	0,47	19,99	226,88	0,59	+10,55	+51,15	+0,12
500 i więcej 500 and more	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Objaśnienia do tabeli: W_z – wydajność ziemi (wartość produkcji ogółem w tys. zł w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych ogółem), W_p – wydajność pracy (wartość produkcji ogółem w tys. zł w przeliczeniu na 1 AWU), W_k – wydajność kapitału (wartość produkcji ogółem w tys. zł w przeliczeniu na 1 tys. zł aktywów ogółem bez wartości ziemi)

Explanations for the table: W_z – productivity of land (total production value in thous. PLN per hectare of agricultural land in total), W_p – productivity of workforce (total production value in thous. PLN per 1 AWU), W_k – productivity of capital (total production value in thous. PLN per 1 thous. PLN of assets in total excluding land value)

Źródło: Dane z Polskiego FADN

Source: Data of Polish FADN

Tabela 7. Dochodowość ziemi, pracy i kapitału w gospodarstwach rolnych FADN według klas ich wielkości ekonomicznej w Polsce i w badanym regionie w latach 2010 i 2016 (tys. zł)

Table 7. Profitability of land, workforce and capital in FADN farms according to their economic size classes in Poland and in the considered region in years 2010 and 2016 (PLN thous.)

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years						Zmiany w latach 2010–2016 (+/-) Dynamics in period 2010–2016 (+/-)		
	2010			2016			D _z	D _p	D _k
	D _z	D _p	D _k	D _z	D _p	D _k			
Polska / Poland									
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	2,80	25,53	0,15	2,48	23,33	0,11	-0,32	-2,20	-0,04
do 8 / less than 8	1,99	11,31	0,11	1,21	7,17	0,06	-0,78	-4,14	-0,05
8–25	2,50	19,81	0,14	2,11	17,20	0,10	-0,39	-2,61	-0,04
25–50	3,41	43,56	0,18	3,28	36,06	0,13	-0,13	-7,50	-0,05
50–100	4,02	76,21	0,21	3,77	61,37	0,15	-0,25	-14,84	-0,06
100–500	4,19	183,18	0,24	4,20	154,83	0,20	+0,01	-28,35	-0,04
500 i więcej 500 and more	3,05	1563,33	0,11	0,75	379,80	0,02	-2,30	-1183,53	-0,09
Region Małopolska i Pogórze / Region of Małopolska and Pogórze									
Ogółem gospodarstwa, w tym według klas wielkości ekonomicznej (SO) Farms in total, including farms according to economic size classes (SO)	2,91	14,53	0,11	3,45	17,00	0,10	+0,54	+2,47	-0,01
do 8 / less than 8	1,93	8,14	0,08	2,06	7,77	0,07	+0,13	-0,37	-0,01
8–25	3,26	17,94	0,13	3,22	16,50	0,10	-0,04	-1,44	-0,03

Wyszczególnienie Specification	Lata / Years						Zmiany w latach 2010–2016 (+/-) Dynamics in period 2010–2016 (+/-)		
	2010			2016			D _z	D _p	D _k
	D _z	D _p	D _k	D _z	D _p	D _k			
25–50	4,84	38,74	0,16	5,40	35,26	0,13	+0,56	-3,48	-0,03
50–100	5,90	70,47	0,18	7,77	66,68	0,17	+1,87	-3,79	-0,01
100–500	5,25	137,89	0,16	8,87	135,37	0,17	+3,62	-2,52	+0,01
500 i więcej 500 and more	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Objaśnienia do tabeli: D_z – dochodowość ziemi (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w tys. zł w przeliczeniu na 1 ha własnych użytków rolnych), D_p – dochodowość pracy (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w tys. zł w przeliczeniu na 1 FWU), D_k – dochodowość kapitału (dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w tys. zł w przeliczeniu na 1 tys. zł kapitału własnego bez wartości ziemi)

Explanations for the table: D_z – profitability of land (agricultural household's income in thous. PLN per 1 ha of own agricultural land), D_p – profitability of workforce (agricultural household's income in thous. PLN per 1 FWU), D_k – profitability of capital (agricultural household's income in thous. PLN per 1 thous. PLN of equity-capital excluding land value)

Źródło: Dane z Polskiego FADN

Source: Data of Polish FADN

Podobnie jak w przypadku wydajności podstawowych czynników wytwórczych, tj. ziemi, pracy i kapitału, gospodarstwa rolne uczestniczące w FADN w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze są nieznacznie zróżnicowane pod względem dochodowości kapitału oraz ziemi, zaś są wyraźnie zróżnicowane pod względem dochodowości pracy, która wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa zdecydowanie wzrasta. Dodać należy, że we wszystkich gospodarstwach rolnych uczestniczących w FADN w Polsce i w badanym regionie wyraźnie największa jest dochodowość pracy, zaś najmniejsza jest dochodowość kapitału. Poza tym we wszystkich analizowanych gospodarstwach rolnych łącznie dochodowość ziemi i kapitału jest podobna w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze, natomiast dochodowość pracy jest większa w kraju niż w badanym regionie (tab. 7).

W latach 2010–2016 we wszystkich gospodarstwach rolnych FADN w Polsce łącznie nastąpił spadek dochodowości podstawowych czynników wytwórczych, tj. ziemi, pracy i kapitału, przy czym zwłaszcza dotyczy to dochodowości pracy i to w grupie gospodarstw najsilniejszych ekonomicznie (500 i więcej SO) – zaś dochodowość ziemi minimalnie wzrosła jedynie w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 100–500 SO. Z kolei w regionie Małopolska i Pogórze dochodowość ziemi nieznacznie zmalała jedynie w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 8–25 SO. Natomiast we wszystkich grupach gospodarstw wydzielonych według klas ich wielkości ekonomicznej zmalała dochodowość pracy, a dochodowość kapitału minimalnie wzrosła jedynie w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej 100–500 SO. W rezultacie w latach 2010–2016 poprawiły się

relacje pod względem dochodowości ziemi w analizowanych gospodarstwach rolnych z regionu Małopolska i Pogórze w porównaniu z gospodarstwami w kraju (tab. 7).

Wnioski

1. W latach 2010–2016 w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze wzrosła liczba gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN, przy czym dotyczy to wyłącznie jednostek silniejszych ekonomicznie. Wskazuje to na wzrost zainteresowania rolników z tych gospodarstw prowadzeniem rachunkowości w systemie FADN, stwarzającej możliwość uzyskiwania profesjonalnych danych finansowych dotyczących ich gospodarstw rolnych na tle innych jednostek.
2. Zarówno w Polsce, jak i w badanym regionie gospodarstwa rolne FADN są zróżnicowane pod względem wielu cech w zależności od ich wielkości ekonomicznej. Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej tych gospodarstw wyraźnie rosną zasoby ziemi (zarówno własnej, jak i dodzierżawionej), nakłady pracy najemnej, wartość aktywów i kapitału własnego, wartość produkcji ogółem oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego, a także wydajność i dochodowość pracy. Z kolei wielkość ekonomiczna analizowanych gospodarstw nieznacznie różnicuje te jednostki pod względem takich cech, jak: nakłady pracy własnej, a także wydajność i dochodowość kapitału oraz ziemi.
3. Pomimo wielu cech podobnych, gospodarstwa rolne FADN z regionu Małopolska i Pogórze odróżniają się jednak od gospodarstw w kraju. Różnice te na korzyść gospodarstw rolnych FADN w Polsce dotyczą przede wszystkim takich cech, jak: powierzchnia własnych użytków rolnych, wartość aktywów i kapitału własnego, wartość produkcji ogółem oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego, a także wydajność i dochodowość pracy.
4. W latach 2010–2016 poprawiły się relacje między gospodarstwami rolnymi FADN z regionu Małopolska i Pogórze a gospodarstwami w kraju pod względem takich cech, jak: wartość produkcji ogółem oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego, a także wydajności i dochodowości ziemi. Wskazuje to zatem, że zmniejsza się w tym zakresie dystans dzielący rolnictwo regionu Małopolska i Pogórze od rolnictwa krajowego.

Bibliografia

- Adamowicz, M. (2000). Rola polityki agrarnej w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich. *Roczniki Naukowe SERiA*, 2, 1, 69–81.
- Bezat-Jarzębowska, A., Rembisz, W. (2015). *Wprowadzenie do analizy inwestycji, produktywności, efektywności i zmian technicznych w rolnictwie*. Warszawa: IERiGŻ-PIB, 98–101.
- Czyżewski, A., Henisz-Matuszczak, A. (2006). *Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski. Studium porównawcze struktur wytwórczych i regulatorów rynków rolnych*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, 255.
- Czyżewski, A., Kułyk, P. (2010). Relacje między otoczeniem makroekonomicznym a rolnictwem w krajach wysokorozwiniętych i w Polsce w latach 1991–2008. *Ekonomista*, 2, 189–214.

- Daniłowska, A. (2018). Changes in European Union farm structure and their multidimensional implications. *Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia*, 17(4), 31–40.
- Dzun, W. (2011). Przemiany strukturalne w rolnictwie polskim. W: I. Nurzyńska, M. Drygas (red.), *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. Diagnozy, strategie, koncepcje polityki* (s. 125–153). Warszawa: IRWiR PAN.
- Karwat-Woźniak, B. (2015). Przeobrażenia w zasobach i strukturze użytkowania gruntów rolnych w Polsce. W: A. Sikorska (red.), *Kierunki przeobrażeń strukturalnych oraz uwarunkowania rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich* (s. 79–123). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Kierepka, M. (2001). Możliwości poprawy produktywności rolnictwa – wybrane aspekty teoretyczne. *Roczniki Naukowe SERiA*, 3, 1, 113–117.
- Marcysiak, A. (2008). Wielkość ekonomiczna gospodarstw jako element oceny ich pozycji konkurencyjnej. *Roczniki Naukowe SERiA*, 10, 2, 169–173.
- Począta, W., Mrówczyńska, A. (2002). Regionalne zróżnicowanie polskiego rolnictwa. W: W. Począta, F. Wysocki (red.), *Zróżnicowanie regionalne gospodarki żywnościowej w Polsce w procesie integracji z Unią Europejską* (s. 125–160). Poznań: Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu.
- Satoła, Ł., Wojewodziec, T. (2011). Wykorzystanie kategorii dochodu rezydualnego w poszukiwaniu renty gruntowej. *Roczniki Naukowe SERiA*, 13, 8, 249–257.
- Sokołowska, S. (2006). Ewolucja opinii rolników o polityce rolnej państwa od początku gospodarki rynkowej do wejścia Polski w struktury Unii Europejskiej. W: S. Sokołowska (red.), *Wies i rolnictwo w procesie zmian* (s. 26–28). Opole: Uniwersytet Opolski.
- Urban, S. (2010). Dzierżawa gruntów rolnych w Polsce. W: A. Grzelak, A. Sapa (red.), *Agroekonomia w warunkach rynkowych. Problemy i wyzwania* (s. 343–362). Poznań: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, 150.
- Wilkin, J. (1998). Transformacja rolnictwa – inna perspektywa. W: *Studia nad reformowaną gospodarką*. Warszawa: PWN.
- Wojewodziec, T., Musiał, W. (2015). Zróżnicowanie regionalne rolnictwa rodzinnego i sytuacja produkcyjno-ekonomiczna rodzinnych gospodarstw rolnych funkcjonujących w różnej strukturze agrarnej. W: M. Podstawka (red.), *Ekonomiczne i prawne mechanizmy wspierania i ochrony rolnictwa rodzinnego* (s. 26–45). Warszawa: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich „Europa inwestująca w obszary wiejskie”.
- Wojewodziec, T. (2017). Procesy dywestyacji i dezagraryzacji w rolnictwie o rozdrobnionej strukturze agrarnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie*, 535, 412. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, 105–136 i 152.
- Zegar, J. St. (2003). *Dochody rolników na progu akcesji do Unii Europejskiej*. Warszawa: IERiGŻ.
- Zegar, J. St. (2009). *Struktura polskiego rolnictwa rodzinnego pod koniec pierwszej dekady XXI wieku*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Ziętara, W. (2000). Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. *Roczniki Naukowe SERiA*, 2, 1, 5–7.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 25.11.2019

Do cytowania – For citation:

Zajac, D. (2019). Zróżnicowanie zasobów, wydajności i dochodowości czynników wytwórczych w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych FADN w Polsce i w regionie Małopolska i Pogórze [Diversification of resources, productivity and profitability of production factors from perspective of FADN farms' economic size in Poland and in region of Małopolska and Pogórze]. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych – Problems of Small Agricultural Holdings*, 2, 29–49. doi: <http://dx.doi.org/10.15576/PDGR/2019.2.29>